

פתח דבר

בספרי זה מוצגת גישה, חדשנית למדי, לחקר המודרניות. גישה זו התפתחה, התעצבה והשתכללה במשך חמישים שנה, מתוך התמודדות עם הגישות המקובלות בחקר המודרניות בספרות הסוציולוגית וההיסטורית: הגישה הקלאסית, הקשורה בשמותיהם של ספנסר, מרקס, דורקהיים וובר, והגישה של מחקרי המודרניזציה שצמחו בעיקר בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20.

הנחה מרכזית של רוב הגישות האלה (להוציא, אך באופן חלקי בלבד, את גישתו של ובר) היא שבעקבות המודרניות, הסדר החברתי והדפוסים התרבותיים של המודרניות שצמחו ועלו באירופה וממנה התפשטו לאחר מכן ברחבי העולם, בעיקר במאה ה-19 וה-20, יתגבש בעולם כולו סדר תרבותי וחברתי הומוגני למדי. סדר כלל-עולמי זה יותיר כמובן מקום לכל מיני וריאציות מקומיות, אבל ליבתו המרכזית, הנחות היסוד שלו ודפוסיו המוסדיים העיקריים יהיו במידה רבה דומים ואחידים בכל חברות האנוש.

כבר כשהתחלתי לעסוק בבעיות האלה, באמצע שנות החמישים של המאה שעברה, חשתי אי־נוחות רבה מהנחה זו וניסיתי להדגיש עד כמה החברות המודרניות מגוונות. במשך הזמן התפתחו תובנות והדגשות אלו לכדי תפיסה מגובשת ושיטתית של "ריבוי המודרניות" (multiple modernities; ראו Eisenstadt et al. 2002; Eisenstadt 2002a; 2002b), והיא התפיסה המוצגת בספר זה. שיטה זו לחקר המודרניות אינה שוללת כמובן את קיומה של ליבה אידיאולוגית ומוסדית משותפת לכל החברות המודרניות, אך היא מכירה בגלגולים המהותיים שידעה הליבה הזאת, שהיא בעלת שורשים אירופיים מובהקים, באירופה עצמה ולאחר מכן ביבשת אמריקה ובארצות אסיה ואפריקה. בכל חברה וחברה בנפרד – תחילה בארצות אירופה ולאחר מכן ברחבי העולם – התגבשו דפוסי המודרניות בדרכים הייחודיות לכל חברה, בהתאם למסורות ולניסיונות ההיסטוריים של תרבותה.

לעומת האופטימיות שאפיינה בעיקר את מחקרי המודרניזציה של שנות החמישים והשישים של המאה ה-20, גישה זו גם מדגישה מאוד את הצד האפל וההרסני של המודרניות, שבא לידי ביטוי טרגי בשואה ובתופעות מחרידות אחרות של רצח עם בסוף המאה ה-20.

גישה זו לחקר המודרניות עוררה הדים רבים בעולם, וקובצי מאמרים פרי עטי בנושא זה תורגמו לשפות רבות ופורסמו בכמה וכמה ארצות, ובהן איטליה, פורטוגל, סין וקוריאה, וכן בסימפוזיונים בגרמניה.

פרקי הספר שלפנינו דנים בעקרונות הגישה של "ריבוי המודרניות" מתוך התמודדות עם גישות אחרות לחקר המודרניות ומנתחים על פיהם את ביטויי המודרניות ואת דפוסיה בחברות מודרניות שונות – תחילה במודרניות הראשונה, האירופית, ואחר כך בחברות האמריקניות, ביפן, בהודו ובמידת מה גם בישראל. שלושת הפרקים האחרונים עוסקים בניתוח ההתפתחויות החדשות בעידן הגלובליזציה בת זמננו. אני מקווה שהפרקים המוגשים כאן ישמשו זרז לניתוחים של חברות נוספות. אני עצמי יישמתי גישה זו לחקר הציוויליזציה היהודית והחברה הישראלית (אייזנשטדט תשס"ג; Eisenstadt 1992b), ובספר הזה אני מביא רק סיכום קצר על החברה הישראלית.

בעבודת המחקר שלי בנושאים אלו עסקתי כחמישים שנה בכמה מכונים בירושלים במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, במכון טרומן שלה, במכון ון ליר בירושלים ובמקומות רבים בחוץ לארץ, בעיקר בארצות הברית: באוניברסיטת הרוורד, במכון הטכנולוגי של מסצ'וסטס (MIT), באוניברסיטת שיקגו, באוניברסיטת סטנפורד, באוניברסיטת סיאטל ובמכון המחקר CASBS (Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences); במכוני המחקר NIAS בהולנד, SCASS בשוודיה ו-WIKO בגרמניה; באוניברסיטת היידלברג ובאוניברסיטת ארפורט (המכון על שם מקס ובר); ובאוניברסיטאות של ציריך ושל ברן. בכלם זכיתי לעזרה ולתמיכה ומחקריי עוררו התעניינות רבה ודיונים פוריים.

★

לסיום אני מבקש להודות למתרגמת רות בר-אילן, שתרגמה מאנגלית את פרקי הספר (פרט לפרק ח, שנכתב במקור בעברית) במסירות גדולה ובסבלנות אין קץ; לשרה סורני, מנהלת מחלקת הפרסומים במכון ון ליר בירושלים, על יוזמתה להוציא את הספר לאור בעברית ועל טיפולה המסור בעריכתו ובהבאתו לדפוס; לאילנה דנון על עריכת הלשון הקפדנית; לרותם קורן על טיפולה הנאמן בהכנת הנוסח הסופי; ולמרים בר שמעון על עזרתה בכל שלבי העבודה. אלמלא עזרתן לא היה הספר הזה רואה אור. יעמדו כולן על הברכה.

שמואל נח אייזנשטדט

ירושלים תש"ע